

בראשית פרק לח: יהודה ותמר

מבוא

באמצע תיאורי השתלשלות מכירת יוסף חורג הכתוב ומתאר את קורות יהודה והולדת בניו. ביחידה זו ננסה להבין את כוונת התורה בהבאת המעשה ביהודה ותמר במהלך אירועי מכירת יוסף, ומה בא ללמדנו פרק זה.

שאלה מכוונת למידה

- מדוע מופיע הפרק אודות יהודה באמצע סיפור מכירת יוסף?
- כיצד מתחבר הפרק לפרקים בתוכו הוא נמצא?
- מה אנו לומדים אודות הדמויות המעורבות בפרק זה?
- כיצד מתחברים המהלך האנושי והמהלך האלוקי ("הסיבתיות הכפולה")?

הקדמה למעשה יהודה ותמר

"מעשה יהודה ותמר נקרא ומתרגם"

תוספתא מגילה ג, יט

יש נקראין ומתרגמין, נקראין ולא מתרגמין, לא נקראין ולא מתרגמין.
מעשה בראשית - נקרא ומתרגם; מעשה לוט ושתי בנותיו - נקרא ומתרגם; מעשה יהודה ותמר - נקרא ומתרגם.

פירוש המאירי, מגילה כה, ע"א

ועניין "מתרגם", רצה לומר בבית הכנסת שהוא הפרסום הגדול, הא כל אחד בביתו אין לך דבר שאינו מתרגם.
מעשה יהודה ותמר נקרא ומתרגם, שאין כאן גנאי לאחד מהם ולא עוד אלא ששבח הוא לו על מה שהודה.

פרק לח הוא פרק מורכב ועוסק בנושאים רגישים לכן יש הנמנעים מללמדו. מעניין שאף חז"ל היו ערים לכך ולכן מצינו הלכה שיש לקרוא ולתרגם בציבור את מעשה יהודה ותמר. הוראה זו מלמדת שהיו כאלו שסברו שלא ראוי לעשות זאת, ולכן היה צורך לומר במפורש אחרת. לפי דברי התוספתא את "מעשה יהודה ותמר" יש לקרוא בציבור ולהסבירו, כי בסופו של דבר יש בו משום שבח ליהודה על התנהגותו.

ביאור המושג "ביום"

מעשה יהודה ותמר מבוסס על המושג "ביום", לכן נבאר תחילה מושג זה:

דברים כה

- (ה) כי ישבו אחים יחדו ומת אחד מהם וכן אין לו לא תהיה אשת המת החוצה לאיש זר
במה יבא עליה ולקחה לו לאשה ויבמה:
(ו) והיה הבכור אשר תלד יקום על שם אחיו המת ולא ימחה שמו מישראל...:

רמב"ן

אבל הענין סוד גדול מסודות התורה בתולדת האדם, וניכר הוא לעיני רואים אשר נתן להם השם עיניים לראות ואזנים לשמוע. והיו החכמים הקדמונים קודם התורה יודעים כי יש תועלת גדולה בַּיָּבוּם האח, והוא הראוי להיות קודם בו ואחריו הקרוב במשפחה, כי כל שארו הקרוב אליו ממשפחתו אשר הוא יורש נחלה יגיע ממנו תועלת. והיו נוהגים לישא אשת המת האח או האב או הקרוב מן המשפחה.

- יש לציין כי מצוות הייבום שבתורה (דברים כה) מתייחסת **אך ורק לאח**. לעומת זאת לאב נאסר לשאת את כלתו והוא אינו יכול לְקַבֵּם. כמו-כן על פי התורה הִקְבָּם יכול לסרב לְקַבֵּם אך במקרה כזה הוא יהיה חייב לעשות "חליצה" ולשחרר את האשה, על מנת שתוכל להינשא לאחר. לפי הרמב"ם גם האישה רשאית לסרב ליבום (הלכות ייבום וחליצה, פרק א, ב).
- הרמב"ן ופרשנים נוספים סוברים (רמב"ם, רד"ק ועוד) **שמנהג היבום היה קיים עוד לפני מתן תורה** בהר סיני. עוד סובר הרמב"ן שבמנהג הקדום, לפני מתן תורה, הייבום היה יכול להתבצע לא רק על ידי האח אלא גם על ידי כל קרוב משפחה, אם כי עדיפות הראשונה - שהאח ייבם. וכשניתנה התורה נקבע שיבום מותר רק ע"י אח!
- לדעת הרמב"ן אנו פוגשים בפרקינו במנהג קדום הנובע, מידע נסתר ועמוק כי יש תועלת גדולה ביבום ע"י האח. יהודה פועל כאן מחכמתו העמוקה, טרם ניתנה התורה, ומתוך כוח התשובה והתיקון המיוחד לו, אפשר לתקן אפילו את המוות! המת ללא זרע - ימשיך להתקיים מבחינה מסוימת בילד הראשון שיוולד מהייבום. הייבום נחשב **למעשה חסד גדול** שעושה האח כלפי אחיו המת כי ע"י מעשה זה הילד שנוולד מהיבום לא יקרא על שם המִקְבָּם (אביו הביולוגי), אלא הוא "יקום על שם אחיו המת ולא ימחה שמו מִיִּשְׂרָאֵל" (דברים כה, ו) עמ"ס: העניין על שם מי נקרא הבן שנוולד הוא לא רק סמנטי אלא יש לכך השלכות בירושא.

חלק א: קורות יהודה ברדתו מאחיו

בראשית לח

- (א) ויהי בעת ההוא ויגד יהודה מאת אחיו ויט עד איש עדלמי ושמו חיה :
(ב) ויקרא שם יהודה בת איש כנעני ושמו שוע ויקחה ויבא אליה :
(ג) ופתה ותיגד בן ויקרא את שמו ער :
(ד) ופתה עוד ותיגד בן ותיקרא את שמו אונו :
(ה) ותיסף עוד ותיגד בן ותיקרא את שמו שלה ויהי בכזיב בלדתה אתו :
(ו) ויקח יהודה אשה לער בכורו ושמה תמר :
(ז) ויהי ער בכור יהודה רע בעיני ה' וימתהו ה' :
(ח) ויאמר יהודה לאונו בא אל אשת אחיד ויבם אתה והקם זרע לאחיד :
(ט) וינדע אונו כי לא לו יהי הזרע ויהי אם בא אל אשת אחיו ושחת ארצה לבלתי נתן זרע לאחיו :
(י) וזרע בעיני ה' אשר עשה וימת גם אתו :
(יא) ויאמר יהודה לתמר כלתו שבי אלמנה בית אביך עד יגדל שלה בני כי אמר פן ימות גם הוא כאחיו ותיגד תמר ותישב בית אביה :

שמות הבנים

☒ רמב"ן בראשית לח, ג

ויקרא את שמו ער - יהודה קרא לבנו ער, מלשון 'עוררה את גבורתך'... ובבראשית רבה (פה, ד) אמרו: ער שהוער מן העולם. ולא שהייתה זו כוונת יהודה, אבל דרשו כי השמות יורו על העתיד.

- עייין בפסוקים ג-ד ובדברי הרמב"ן, וענה:
  - לפי הרמב"ן מה מהמשמעות של שמו של האדם שניתן לו בעת לידתו?
  - ברמב"ן שני פירושים למילה (לשם) "ער", אחד כוונתו למה שציפו מהבן שיהיה, והשני למה שקרה בפועל בעתיד. כתוב מהם שני הפירושים של הרמב"ן לשם - "ער"?
  - על פי דרכו של הרמב"ן, הצע שני פירושים למילה (לשם) - "אונו"?

מדוע יהודה לא נותן לשלה להינשא לתמר?

בראשית לח, יא	
וַיֹּאמֶר יְהוּדָה לְתַמָּר כְּלֹתוֹ שְׁבִי אֵלַימָנָה בֵּית אָבִיךָ עַד יִגְדַּל שְׁלָה בְנֵי כִי אָמַר פֶּן יָמוּת גַּם הוּא כְּאֲחִיו...	
רש"י	○ רמב"ן
כי אמר וגו' - כלומר דוחה היה אותה בקש, שלא היה בדעתו להשיאה לו. כי אמר פן ימות - מוחזקת היא זו שימותו אנשיה.	והנכון בעיני שהיה שלה ראוי ליבם, אבל לא רצה אביו שייבם אותה ועודנו נער... כאחיו אשר מתו בנעוריהם, כי נערים היו, אין לאחד מהם שתיים עשרה שנה, וכאשר יגדל וישמעע למוסר אביו אז יתננה לו לאשה.

2. עיין בפסוק יא ובדברי רש"י ורמב"ן וענה:

- א. לפי הפשט, מה הן שתי הסיבות שבגלל יהודה לא נותן לשלה להינשא לתמר? (ולמי נאמרה כל סיבה?)
- ב. לפי רש"י, מה סיבה האמתית שיהודה לא נותן לשלה להינשא לתמר?
- ג. לפי הרמב"ן, מה הסיבה האמתית שיהודה לא נותן לשלה להינשא לתמר?
- ד. מה ההבדל בין פירוש רש"י לבין פירוש רמב"ן, בהבנת תכניתו של יהודה וטעמה? (שני הבדלים)

חלק ב: המפגש בין יהודה לתמר

בראשית לח

- (יב) וַיִּרְבּוּ הַיָּמִים וַתָּמָת בֵּת שׁוּעַ אִשֶּׁת יְהוּדָה וַיִּנָּחַם יְהוּדָה וַיַּעַל עַל גִּזְזֵי צֹאנֹו הוּא וְחִירָה רַעְהוּ הַעֲדֻלְמֵי תַמְנָתָה :
- (יג) וַיִּגְדַּל לְתַמָּר לְאִמֵּר הִנֵּה חֲמִידָה עֲלָה תַמְנָתָה לְגֹז צֹאנֹו :
- (יד) וַתִּסֵּר בְּגָדֵי אֱלֻמְנוּתָהּ מֵעָלֶיהָ וַתַּכְסֵּם בְּצַעֲרִיף וַתַּתְעַלֶּף וַתִּשָּׁב בְּפֶתַח עֵינַיִם אֲשֶׁר עַל דָּרְךָ תַמְנָתָה כִּי רָאָתָה כִּי גִדַּל שְׁלָה וְהוּא לֹא נִתְּנָה לוֹ לְאִשָּׁה :
- (טו) וַיִּרְאֶה יְהוּדָה וַיַּחְשְׁבֶהָ לְזוֹנָה כִּי כִסְתָה פָּנֶיהָ :
- (טז) וַיֵּט אֶלֶיהָ אֶל הַדָּרְךָ וַיֹּאמֶר הֲבָה נָא אָבוֹא אֵלֶיךָ כִּי לֹא יָדַע כִּי כְלֹתוֹ הוּא וַתֹּאמֶר מַה תַּתֵּן לִי כִּי תָבוֹא אֵלַי :
- (יז) וַיֹּאמֶר אֲנֹכִי אֲשַׁלַּח גְּדֵי עִזִּים מִן הַצֹּאן וַתֹּאמֶר אִם תַּתֵּן עֲרֵבוֹן עַד שְׁלַחְךָ :
- (יח) וַיֹּאמֶר מַה הָעֲרֵבוֹן אֲשֶׁר אֶתֶן לָךְ וַתֹּאמֶר חֲתָמְךָ וּפְתִילְךָ וּמִטְףֵךְ אֲשֶׁר בְּיָדְךָ וַיִּתֵּן לָהּ וַיָּבֵא אֶלֶיהָ וַתַּהַר לוֹ :
- (יט) וַתִּקֶּם וַתִּלְדֵּךְ וַתִּסֵּר צַעֲרִיפָה מֵעָלֶיהָ וַתִּלְבַּשׁ בְּגָדֵי אֱלֻמְנוּתָהּ :
- (כ) וַיִּשְׁלַח יְהוּדָה אֶת גְּדֵי הָעִזִּים בְּיַד רַעְהוּ הַעֲדֻלְמֵי לְקַחַת הָעֲרֵבוֹן מִיַּד הָאִשָּׁה וְלֹא מִצָּאָה :
- (כא) וַיִּשְׁאַל אֶת אֲנָשֵׁי מְקוֹמָהּ לֵאמֹר אֵיךָ הַקְּדוּשָׁה הוּא בְּעֵינַיִם עַל הַדָּרְךָ וַיֹּאמְרוּ לֹא הִיְתָה בְּזָה קְדוּשָׁה :
- (כב) וַיִּשָּׁב אֶל יְהוּדָה וַיֹּאמֶר לֹא מִצָּאָתִיךָ וְגַם אֲנָשֵׁי מְקוֹמָהּ אָמְרוּ לֹא הִיְתָה בְּזָה קְדוּשָׁה :
- (כג) וַיֹּאמֶר יְהוּדָה תִּקַּח לָהּ פֶּן נִהְיֶה לְבוֹז הִנֵּה שְׁלַחְתִּי הַגְּדֵי הַזֶּה וְאַתָּה לֹא מִצָּאָתָה :

המניע של תמר לפעול בדרך לא פשוטה

רמב"ן בראשית לח, יא

וכאשר המתינה ימים רבים וראתה כי גדל שלה בעיניה, והוא עודנו נער לאביו כי אין לו עשר שנים והיה ממתין לו עוד, אז מהרה תמר ברב תאוותה להוליד מזרע הקדש ועשתה המעשה הזה.

3. תמר רואה כי אין היא ניתנת לשלה, ומחליטה לפעול בדרך מסובכת מאד. לפי הרמב"ן מה הביא את תמר להתיר לעצמה לפעול בצורה כזאת? מה הייתה כוונתה?

המניע של יהודה לבוא אל תמר

בראשית לח

(טו) וַיִּרְאֶה יְהוּדָה וַיַּחְשְׁבֶהָ לְזוֹנָה כִּי כִסְתָה פָּנֶיהָ :
(טז) וַיֵּט אֵלֶיהָ אֶל הַדָּרָךְ וַיֹּאמֶר הֲבָה נָא אָבוֹא אֵלֶיךָ כִּי לֹא יָדַע כִּי כָלְתוּ הוּא...
(יח) ... וַיָּבֵא אֵלֶיהָ וַתַּהַר לוֹ :

יהודה שצדיק היה, כיצד ניתן להסביר את מעשהו עם תמר? נענה על שאלה קשה זו בעזרת דברי אברבנאל:

☒ אברבנאל בראשית לח

ותמת בת שוע אשת יהודה - ונעצר יהודה מאשה ימים רבים, ובסיבת זה הרבה בו הזרע וגברה התאוה בו מה שלא היה עושה בחיי אשתו.

4. לפי אברבנאל, כיצד ניתן להסביר את מעשהו של יהודה?

השכר והערבון

בראשית לח

(טז) ... וַתֹּאמֶר מַה תִּתֶּנּוּ לִי כִּי תָבוֹא אֵלַי :
(יז) וַיֹּאמֶר אֲנֹכִי אֲשַׁלַּח גְּדֵי עֵזִים מִן הַצֹּאן וַתֹּאמֶר אִם תִּתֶּנּוּ עֵרְבוֹן עַד שְׁלַחְךָ :
(יח) וַיֹּאמֶר מַה הָעֵרְבוֹן אֲשֶׁר אֶתֶּן לָךְ וַתֹּאמֶר חֲתָמְךָ וּפְתִילְךָ וּמִטְּךָ אֲשֶׁר בְּיָדְךָ וַיִּתֶּן לָהּ וַיָּבֵא אֵלֶיהָ וַתַּהַר לוֹ :

רשב"ם בראשית לח, יח

חותמך - טבעתך, פתילך - אזור, ומטך...

ספורנו בראשית לח

(טז) מה תתן לי - התחילה לדבר כדי שיכירה, כי לא היתה מוכנת לשום אתנן (שכר זונה) בלי ספק, אבל היתה פונתה להקים זרע מיהודה, ובכך לקחה ערבון לא להנות בו אלא לעדות, ואם היה נותן לה אתנן לא היתה מקבלת, כי לא היה אז עמה עדות לזכות את נפשה.
(יח) ובחרה באלה הפלים המורים הגדלה והגבורה כחותם ושבת (ומטה) המושל והאזור... וזה עשתה כדי שתהיה ברמז על יהודה וגדלתו.

5. עיין בפסוקים טז-יח ובדברי הרשב"ם והספורנו, וענה:

- מה השכר שמציע יהודה לתמר לקבל בתמורה למעשה?
- מה תמר מבקשת לקבל כערבון, עד שיהודה יתן לה את השכר? היעזר ברשב"ם.
- לפי הספורנו הצע הסבר מדוע תמר בחרה דווקא בדברים אלו כערבון?
- לפי הספורנו, מה מסמלים הדברים שדרשה תמר לקבל כערבון? ומדוע היא דרשה דווקא אותם.

היעלמותה של תמר

בראשית לח

(לט) ותקם ותלך ותסר צעיפה מעליה ותלבש בגדי אלמנותה :

(כ) וישלח יהודה את גדי העזים בגיד רעהו העדלמי לקחת הערבון מיד האשה ולא מצאה :

(כא) וישאל את אנשי מקמה לאמר אינה הקדשה הוא בעינינו על הדרך ויאמרו לא היתה בזה קדשה :

(כב) וישב אל יהודה ויאמר לא מצאתיה וגם אנשי המקום אמרו לא היתה בזה קדשה :

(כג) ויאמר יהודה תקח לה פן נהיה לבוזה הנה שלחתי הגדי הזה ואתה לא מצאתה :

רש"י בראשית לח כג

תקח לה - יהיה שלה מה שבידה.

פן נהיה לבוזה - אם תבקשנה עוד יתפרסם הדבר ויהיה גנאי, כי מה עלי לעשות עוד לאמת דברי.

6. כיצד מנמק יהודה את ההוראה שלו לרעהו העדולמי שלא לחפש יותר אחר הקדשה? ציין שני נימוקים.

חלק ג: משפט תמר והולדת הבנים

המשפט של תמר

בראשית לח

(כד) ויהי כמשלש חדשים ויגד ליהודה לאמר זנתה תמר כלתך וגם הנה הרך לזנונים ויאמר יהודה הוציאונה ותשרף :

(כה) הוא מוצאת והיא שלחה אל חמה לאמר לאיש אשר אלה לו אנכי הרך

ותאמר הכר נא למי החתמת והפתילים והמטה האלה :

(כו) ויכר יהודה ויאמר צדקה ממני כי על פן לא נתתיה לשלה בני ולא יסף עוד לדעתה :

בשלב זה כאשר האירועים מגיעים לשיאם, בא לידי ביטוי התיקון והתשובה :

○ רמב"ן בראשית לח, כד

ואני לא ידעתי הדין הזה... (שהרי) שומרת יבם שזינתה אינה במיתה כלל...?

ונראה לי שהיה יהודה קצין שוטר ומושל בארץ, והכלה אשר תזנה עליו איננה נדונת כמשפט שאר האנשים, אך כמבזה את המלכות, ועל כן כתוב "ויאמר יהודה הוציאונה ותשרף", כי באו לפניו לעשות בה ככל אשר יצוה, והוא חייב אותה מיתה למעלת המלכות, ושפט אותה כמחללת את אביה לכבוד כהונתו, לא שיהיה דין הדיוטות כן.

7. עיין בדברי הרמב"ן וענה :

(1) מה קשה לרמב"ן וכיצד הוא מיישב קושי זה?

(2) מה ניתן ללמוד מכך על מעמדו של יהודה?

גדולה של תמר

בראשית לח, כה

הוא מוצאת והיא שִׁלְחָה אֶל חַמְיָה לֵאמֹר לְאִישׁ אֲשֶׁר אָלַהּ לוֹ אֲנֹכִי הָרָה וְתֹאמַר הִכָּר נָא לְמִי הַחֲתָמֹת וְהַפְתִּילִים וְהַמָּטָה הָאֵלֶּה :

בבלי סוטה י, ע"ב

אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי: נוח לו לאדם שיפיל עצמו לתוך כבשן האש ואל ילבין פני חבירו ברבים. מנלן? מתמר.

8. עיין בפסוק יח ובדברי הגמרא, וענה:

א. לפי פסוק יח, כיצד נוהגת תמר כשהיא שומעת את גזר הדין שלה?

ב. באיזו דרך נוספת תמר יכלה לנוהג?

ג. מדוע תמר העדיפה לפעול כפי שמתואר בפסוק יח ולא בדרך הנוספת האפשרית? היעזר בדברי הגמרא.

ד. כתוב בלשונך, איזו הנהגה טובה למד רשב"י ממעשה תמר?

9. **שאלה מאתגרת:** לכאורה אפשר לטעון נגד דברי הגמרא את הטענה הבאה: תמר לא באמת התכוונה ליפול

ל"כבשן האש", אלא היא ניסתה קודם כל ללכת בדרך בה יהודה יודה מעצמו, אך אם הוא לא היה מודה היא כן

הייתה חושפת ומגלה שיהודה שכב איתה ומביישת אותו - ואז היא לא היתה מוצאת להורג.

הסבר מדוע טענה זו איננה נכונה?

גדולתו של יהודה

בראשית לח, כו

וַיִּכַּר יְהוּדָה וַיֹּאמֶר צְדָקָה מִמֶּנִּי כִּי עַל כֵּן לֹא נִתְּתִיהָ לְשִׁלְחָה בְּנִי וְלֹא יִסָּף עוֹד לְדַעְתָּה :

○ שמות רבה (וילנא) פרשת משפטים, פרשה ל

ולמה נתן הקדוש ברוך הוא כתר ליהודה? ...

אלא שדן דין אמת לתמר... כיצד היו יצחק ויעקב יושבים שם וכל אחיו והיו מחפין אותו (מנסים להצדיק את יהודה),

הכיר יהודה למקום ואמר אמיתת הדבר, ואמר: "צדקה ממני" (בראשית לח, כו) ועשאו הקדוש ברוך הוא נשיא.

10. עיין בפסוק כו, ובדברי המדרש, וענה:

א. לפי פסוק יט, כיצד נוהג יהודה כשהוא שומע את דבר תמר ורואה את החפצים שהיא שלחה אליו?

ב. באיזו דרך נוספת יהודה יכל היה נוהג? (היעזר בדברי המדרש)

ג. מדוע יהודה העדיף לפעול כפי שמתואר בפסוק כו, ולא בדרך הנוספת האפשרית?

ד. מהי מעלתו של יהודה המתגלית ממעשה זה? (שלושה דברים)

רש"י בראשית לח, כו

צדקה - בדבריה.

ממני - היא מעוברת.

כי על כן לא נתתיה - כי בדין עשתה, על אשר לא נתתיה לשלח בנ.

11. עיין בפסוק כו וברש"י, וענה:

א. מה הן שתי הקריאות האפשריות (לפי הפשט ולפי רש"י) לביטוי "צדקה ממני", ומה ההבדל ביניהם?

ב. מדוע לא מגיע לתמר עונש מוות כתוצאה מהמידע שהתגלה?

הולדת הבנים

בראשית פרק לח

- (כז) וַיְהִי בְּעֵת לִדְתָהּ וַהֲנִיָּה תְּאוֹמִים בְּבֶטְנָהּ :
- (כח) וַיְהִי בְּלִדְתָהּ וַיִּתֶּן זָד וַתִּקַּח הַמְּלֻלָּה וַתִּקְשֶׁר עַל יָדוֹ שְׁנֵי לְאִמֶּר זֶה יִצְאָה רֵאשִׁינָה :
- (כט) וַיְהִי כְּמָשִׁיב יָדוֹ וַהֲנִיָּה יִצְאָה אָחִיו וַתֹּאמֶר מֶה פָּרַצְתָּ עָלַיִךְ פָּרֶץ וַיִּקְרָא שְׁמוֹ פָּרֶץ :
- (ל) וְאַחֵר יִצְאָה אָחִיו אֲשֶׁר עַל יָדוֹ הַשְּׁנֵי וַיִּקְרָא שְׁמוֹ זָרַח : ס

תמר זוכה לתאומים, כנגד שני בני יהודה שמתו, ומקימה את בית יהודה ואת שושלת משיח בן דוד, כמפורט בסוף מגילת רות :

רות ד

- (יח) וְאֵלֶּה תּוֹלְדוֹת פָּרֶץ פָּרֶץ הוֹלִיד אֶת חֲצֹרֹן :
- (יט) וַחֲצֹרֹן הוֹלִיד אֶת רֵם וְרֵם הוֹלִיד אֶת עַמִּינָדָב :
- (כ) וְעַמִּינָדָב הוֹלִיד אֶת נַחֲשׁוֹן וְנַחֲשׁוֹן הוֹלִיד אֶת שְׁלֵמָה :
- (כא) וְשְׁלֵמוֹן הוֹלִיד אֶת בְּעָז וּבְעָז הוֹלִיד אֶת עוֹבָד :
- (כב) וְעוֹבָד הוֹלִיד אֶת יִשָּׂי וְיִשָּׂי הוֹלִיד אֶת דָּוִד :

הקשר בין מעשה יהודה ותמר לסיפור יוסף ואחיו

בתוך הסיפור הארוך של יוסף ואחיו (המתחיל בפרק לו ומסתיים בפרק נ' - 14 פרקים) מובא המעשה של יהודה ותמר (פרק לח). האם יש קשר רעיוני בין "מעשה יהודה ותמר" לבין "סיפור יוסף ואחיו", או שזהו מעשה העומד בפני עצמו והוא נכתב בתוך הסיפור של יוסף ואחיו כי אז התרחשו האירועים המתוארים במעשה יהודה ותמר? נענין במקורות הבאים המובאים בטבלה ונסה לענות על שאלה זו.

פרשנות	מעשה יוסף ואחיו	מעשה יהודה ותמר	
<p>ספורנו בראשית לח, א</p> <p>וַיְהִי בְעֵת הַהִיא - בְּאוֹתוֹ הַזְּמַן שֶׁנִּמְכַר יוֹסֵף לְמִצְרַיִם בְּסִבְתַּת עֲצַת יְהוּדָה, שֶׁאָמַר לְמַכְרוֹ וְלֹא אָמַר לְהִשְׁבּוֹ וְשָׁכַל אֶת אֲבִיו, חָל עַל יְהוּדָה פָּרִי מַעֲלָלוֹ, וְהוֹלִיד שְׁנֵי בְנֵי מְנוּת וְנִשְׂאָר שְׂכוֹל מִשְׁנֵיהֶם.</p>		<p>בראשית לח, א</p> <p>וַיְהִי בְעֵת הַהִיא וַיֵּרֶד יְהוּדָה מֵאֵת אָחִיו וַיֵּט עַד אִישׁ עַדְלָמִי וַשְּׁמוֹ חִירָה:</p>	(1)
	<p>בראשית לט, א</p> <p>וַיֹּסֵף הוֹרֵד מִצְרַיִמָּה וַיִּקְנֶהוּ פוֹטִיפָר סָרִיס פְּרֹעֶה שֶׁר הַטַּבָּחִים אִישׁ מִצְרַיִם מִיַּד הַיִּשְׁמַעְאֵלִים אֲשֶׁר הוֹרְדָהוּ שָׁמָּה:</p>	<p>בראשית לח, א</p> <p>וַיְהִי בְעֵת הַהִיא וַיֵּרֶד יְהוּדָה מֵאֵת אָחִיו וַיֵּט עַד אִישׁ עַדְלָמִי וַשְּׁמוֹ חִירָה:</p>	(2)
<p>רש"י בראשית לח, כג</p> <p>הנה שלחתי הגדי הזה - לפי שרימה יהודה את אביו בגדי עזים, שהטביל כתנת יוסף בדמו, רמוהו גם אותו בגדי עזים:</p>	<p>בראשית לז, לא</p> <p>(לא) וַיִּקְחוּ אֶת כְּתֹנֶת יוֹסֵף וַיִּשְׁחֲטוּ שְׁעִיר עִזִּים וַיִּטְבְּלוּ אֶת הַכְּתֹנֶת בְּדָם:</p>	<p>בראשית לח, כ-כג</p> <p>וַיִּשְׁלַח יְהוּדָה אֶת גְּדֵי הָעִזִּים בְּיַד רַעְהוּ הַעַדְלָמִי לְקַחַת הָעֶרְבוֹן מִיַּד הָאִשָּׁה וְלֹא מִצָּאָה... וַיֹּאמֶר יְהוּדָה תִּקַּח לָהּ פֶּן נִהְיֶה לְבוֹז הִנֵּה שְׁלַחְתִּי הַגְּדֵי הַזֶּה וְאַתָּה לֹא מִצָּאְתָּה:</p>	(3)
<p>בבלי סוטה דף י, ע"ב</p> <p>א"ר חמא ברבי חנינא: ב'הכר' בישר (יהודה) לאביו, ב'הכר' בישרוהו.</p>	<p>בראשית לז, לב</p> <p>וַיִּשְׁלְחוּ אֶת כְּתֹנֶת הַפָּסִים וַיָּבִיאוּ אֶל אֲבִיהֶם וַיֹּאמְרוּ זֹאת מִצָּאֵנוּ הַכֶּר נָא הַכְּתֹנֶת בְּנֶךְ הוּא אִם לֹא:</p>	<p>בראשית לח, כה</p> <p>הוא מוצאת והיא שלחה אל חמיה לאמר לאיש אשר אלה לו אנכי הרה ותאמר הכר נא למי החתמת והפתילים והמטה האלה:</p>	(4)

12. ענין במקורות המובאים בטבלה, וענה על השאלות הבאות:

א. סמן בטבלה במרקר את ארבעת הביטויים המוכיחים כי קיים קשר רעיוני, בין מעשה יהודה ותמר לבין סיפור יוסף ואחיו.

ב. **הסבר בלשונך** את ארבעת הקשרים שניתן למצוא בין "מעשה יהודה ותמר" לבין "סיפור יוסף ואחיו". (הוסף בהסברך את דברי הפרשנות שהובאו בטבלה).

"וַיֵּרֶד יְהוּדָה מֵאֵת אָחִיו"

מיד לאחר מכירת יוסף מסופר ש"וַיֵּרֶד יְהוּדָה מֵאֵת אָחִיו אָחִיו וַיֵּט עַד אִישׁ עַדְלָמַי" מדובר בירידה פיזית-גאוגרפית, שהרי משפחת יעקב ישה בהרי יהודה - בחברון, ויהודה יורד ל"עדרים" הנמצא בשפלת יהודה. אך המפרשים הבינו שביטוי זה בא ללמדנו שלא מדובר רק בירידה פיזית, אלא במשהו יותר עמוק:

בראשית לח, א	
וַיְהִי בְעֵת הַהוּא וַיֵּרֶד יְהוּדָה מֵאֵת אָחִיו וַיֵּט עַד אִישׁ עַדְלָמַי וְשָׂמוּ חִירָה:	
רש"י	חזקוני
ויהי בעת ההוא - למה נסמכה פרשה זו לכאן, והפסיק בפרשתו של יוסף? ללמד שהורידוהו אחיו מגדולתו כשראו בצרת אביהם, אמרו: 'אתה אמרת למכרו, אילו אמרת להשיבו, היינו שומעים לך'.	וירד יהודה מאת אחיו - הלך לו שלא היה יכול לסבול צערו של אביו

13. עיין בפסוק א ובדברי רש"י והחזקוני, וענה:

א. במה דומה פירושו של החזקוני לפירושו של רש"י?

ב. במה שונה (מה ההבדל) פירושו של החזקוני מפירושו של רש"י?

"והקב"ה היה עוסק ובורא אורו של מלך המשיח"

עד כה ראינו הסבר אחד מדוע מעשה "יהודה ותמר" מובא באמצע סיפור "יוסף ואחיו", וההסבר הוא, שיש קשר עלילתי בין המעשים - קשר של "חטא ועונש" ויש בו מרכיבים של "מידה כנגד מידה". ברם חז"ל מצאו הסבר נוסף מדוע מעשה יהודה ותמר הובא כאן כחלק מהסיפור הגדול של יוסף ואחיו.

בראשית רבה פרשת וישב פרשה פה
ויהי בעת ההיא - רבי שמואל בר נחמן פתח 'כי אנכי ידעתי את המחשבות' (ירמיה כט), שבטים היו עסוקין במכירתו של יוסף, ויוסף היה עסוק בשקו ובתעניתו, ראובן היה עסוק בשקו ובתעניתו, ויעקב היה עסוק בשקו ובתעניתו, ויהודה היה עסוק ליקח לו אשה, והקב"ה היה עוסק ובורא אורו של מלך המשיח.

14. עיין במדרש רבה, וענה:

א. לפי המדרש, מדוע "מעשה יהודה ותמר" הובא באמצע "סיפור מכירת יוסף"?

ב. מה הרעיון הרוחני העולה מדברי המדרש? וכיצד הוא מתקשר לרעיון שלמדנו על "הסיבתיות הכפולה"?

לפניך שני אירועים מ"מעשה יהודה ותמר" המדגימים את העיקרון של "הסיבתיות הכפולה":

בראשית לח
(טו) וַיֵּרֶד יְהוּדָה וַיִּחְשְׁבֶהָ לְזוֹנָה כִּי כִסְתָהּ פְּנֵיהָ:
(טז) וַיֵּט אֶלֶיהָ אֶל הַדֶּרֶךְ וַיֹּאמֶר הִבֵּה נָא אֲבוֹא אֵלַיךְ כִּי לֹא יָדַע כִּי כָלְתוּ הוּא...
(יח) ... וַיָּבֵא אֶלֶיהָ וַתְּהַר לוֹ:

ספורנו בראשית לח, טז
כי לא ידע כי כלתו היא - גם אחר שנטה אליה אל הדרך לא הפירה, שאם הינה מפירה הינה מדבר בה בשביל בנו, וללא יתברך נתפנו עלילות, שרצה שיהיה זרעה מיהודה שהיה יותר שלם ורצוי משלה, וממנה יהיה משיח צדקנו.

15. עיין בדברי הספורנו, וענה:

א. לפי הספורנו, כיצד ניתן להסביר את מעשהו של יהודה?

ב. לפי השיטה של "הסיבתיות הכפולה" הסבר מדוע יהודה שכב עם תמר?

בראשית רבה ויחי פרשה צט

(בעקבות דבריו הקשים של יעקב לראובן, שמעון ולוי בברכותיו (בראשית מט) אומר המדרש: יהודה אתה יודוך אחיך - והיה מתירא יהודה שלא יזכור לו מעשה תמר התחיל קורא לו "יהודה אתה יודוך אחיך", אמר לו הקדוש ברוך הוא אתה הודית במעשה תמר יודוך אחיך להיות מלך עליהם, ידך בעורף אויביך, זה דוד שהוא עומד ממנו.

16. עיין בדברי המדרש, וענה:

א. כיצד השפיע התנהלותו של יהודה במעשה יהודה ותמר על מעמדו בעם ישראל?

ב. הסבר כיצד בא לידי ביטוי "הסבתיות הכפולה" באירוע שבו הודה יהודה בחטאו במעשהו עם תמר?